

هینلی کاتی یان کرونولوژی میژووی نیسلام

۵۷۰-۶۳۲: سەردەمی محەمەد

۵۷۰: سالی لەدایکبوونی محەمەد لە مەککە.

۶۰۳ - ۶۲۸: دوایین و گەورەترین شەری ئیمپراتۆرییە ی رۆم و ئێران بە بەشدارپی عەرەب لە هەردوولا.

۶۱۰: سەرەتای پەيامەکانی محەمەد لە مەککە.

۶۲۲: کۆچی محمد لە مەککەو بو مەدینە. هەر لەو سائەدا بیزانسن بە هاوکاری کۆنفیدرالەکانی عەرەب، هێرشیکێ دژە هێرشێ بو سەر ئیمپراتۆرییەتی ساسانی ئێران بە مەبەستی کۆنترۆڵکردنەووی قودس دەستپیکرد.

۶۳۲: محەمەد لە مەدینە بەی ئەووی هیچ زانیارییەکی بو دیاریکردنی جینگەرەکە لە خۆی بەجیهیشتی، کۆچی دواپی کرد.

۶۳۲ - ۶۶۱: سەردەمی خەلیفەکانی ئیسلامی

۶۳۲: ئەبوبەکر دەبێتە جینگری محەمەد.

۶۳۴: دوو سال دوا کۆچی دواپی ئەبوبەکر، عومەر کوری خەتتاب پایە خەلیفە گرتە ئەستۆ.

۶۳۶ - ۶۳۸: موسلمانان ئىمپراتۆرىيەتى ساسانى ئىرانىيان داگیر کرد و له شهري يهرموکدا "Yarmuk" رۆمىي واته بيزانسیيه کان له فهلهستين و سوريا کشانه دواوه.

۶۳۹ - ۶۴۱: داگیرکردنی ئهرمه نستان و میسر.

۶۴۴: کوشتنی عومه ر و دهستپیکردنی سهردهمی خهلیفه عوسمان.

۶۴۷: داگیرکردنی باکووری ئه فریقا له لایه ن موسولمانانه وه.

۶۵۵: عه رهب له شهري فۆنیکس "Phönix" دا شکستیان به رۆمیه کان هینا.

۶۵۶: دواى کوشتنی خهلیفه ی سیه م عوسمان، عه لی ئاموزای محهمه د دهسه لاتی گرته دهست. شه رپکی درپژخایه نی ناوخۆی ئیسلام دهستی پیکرد.

۶۶۱ - ۷۵۰: سهردهمی ئومه ویه کان

۶۶۱: تیرۆرکردنی عه لی بوو به هۆی دهستپیکردنی دابه شبوونی موسلمانان به سه ر سوننه و شیعهدا. شهري ناوخۆی ئیسلامی ته شه نه ی کرد. هه ر له و ساله دا دهسه لاتی موعاویه ی یه که م دامه زرتیه ری سلسله ی ئومه وی دهستی پیکرد.

۶۷۴ - ۶۷۸: یه که م گه مارۆدانی شاری قوسته نتینه "Konstantinopel" (ئه سه ته مو ل)

۶۸۰: کوشتنی حسین کوری عه لی.

٦٨٥ - ٧٠٥: سهردهمی خهلیفه‌ی پینجه‌می ئومه‌وی عبد الملک ابن مه‌راوان؛ که به دووهم دامه‌زرنه‌ری ئیسلام داده‌نریت.

٦٩١: ته‌واوکردنی قوبه‌ی گاشه‌به‌ردی قودس.

٦٩٨: باکووری ئەفریقا، هه‌روه‌ها باشووری ده‌ریای ناوه‌راست به ته‌واوی ده‌که‌وئته‌ ده‌ستی موسلمانان.

٧١٧ - ٧١٨: دووهم گه‌مارؤدانی شاری قوسته‌نتینیه "Konstantinopel" (ئه‌سته‌مول).

٧٠٠ - ٧٣٨: عه‌ره‌به‌کان ئاسیای ناوه‌راست و پارێزگی سند "Sindh" ی پاکستانی ئەمرۆی و به‌شیک له هیندستان داگیر ده‌که‌ن و ده‌گه‌نه سنووره‌کانی چین.

٧١١: داگیرکردنی ئەنده‌لوس.

٧٥٠ - ١٢٥٨: سهرده‌می خه‌لافه‌تی عه‌بباسی.

٧٥٠: کۆتایی هاتنی حوکومه‌تی ئومه‌وی و سه‌ره‌تای خه‌لافه‌تی عه‌بباسی.

٧٥٤ - ٧٧٥: خه‌لیفه مه‌نسور شاری به‌غدا داده‌مه‌زرنیت و ده‌ستووری نووسینی ژیا‌نامه‌ی پیغه‌مبه‌ر "محهمه‌د" ده‌دا.

٧١٤ - ٨٠١: عیرفانی ره‌بیعه‌ العداوییه "Rābi'a al-'Adawiyya" له ئیسلامی کلاسیک یاخی ده‌بیت و باسی خۆشه‌ویستی ئیلاهی ده‌کات.

٧٨٦ - ٨٠٩: سهرده‌می خه‌لیفه هارون ره‌شید.

۸۱۳ - ۸۳۸: سهردهمی خهلیفه مهئمون "Al-Ma'mūn"; زانست گهشه دهکات، قوتابخانهی بیرکردنهوهی عهقلانی موعتهزیله "Mu'tazila" لایهنگر بهدهست دههئیت.

۸۸۳: راپه‌رینی کؤیله ره‌شپسته‌کانی زنج "Zanadsch" دژی عه‌باسیه‌کان.

۹۲۲: له‌سپداره‌دانی شاعیری سؤفی مه‌نسوری حلاج "Sufi-Dichters al-Hallādsch" به‌هوی دژایه‌تی له‌هه‌نبر‌ئاین.

۱۲۵۸: له‌شکرکیشی مه‌غۆله‌کان بۆ سهر به‌غدا کۆتایی به‌خه‌لافه‌تی عه‌باسی دینیت.

۷۱۱ - ۱۴۹۲: سهردهمی ئهنده‌لوس

۷۱۱: عه‌ره‌به‌کان ده‌ریای ناوه‌راست ده‌برن و ئهنده‌لوس داگیر ده‌که‌ن.

۷۳۲: له‌شهری تۆرس "Tours" و پۆیتییر "Poitiers" دا، شا چارلز مارتیل "Karl Martell" شای فرانکه‌کان له‌رؤژئاوا هی‌رشی عه‌ره‌به‌کان راده‌گریت.

۷۵۶: عه‌بدئه‌ره‌حمانی یه‌که‌م "Abd ar-Rahman I" که سهر به‌خه‌لیفه‌کانی ئومه‌وی بوو، میرنشینی کوردؤبا (قرطبه) ی دامه‌زراند.

۸۲۲: مؤسیقاژهن و زانا زهریاب "Ziryab" له‌به‌غداوه‌دیتته ئهنده‌لوس و شۆرشیک له‌بواری مؤسیقا، هونه‌ری خواردن و مؤدی نوی وهرپیده‌خات.

۹۲۹ - ۱۰۳۱: میرنشینه که ی کۆردۆبا له سهردهمی عهبدولرهمانی سییهم "Abd ar-Rachman III" ده بیته خه لافهت.

۱۰۶۶: له کۆمه لکوژییه که ی گرانادا "Granada" چوار ههزار مروقی جوله که ده کورژین، دوی ئه وهی جوله که یه ک به فه رمانده ی سوپای موسلمانان ده ستنیشان ده کریت.

۱۰۶۶ - ۱۱۴۷: دامه زانی فه رمانه یایی ئه لمؤراقیده کان "Almoraviden" که له باکووری ئه فریقاوه هاتبوون.

۱۱۲۱ - ۱۲۶۹: دامه زانی حوکمرانی ئه لموه حه ده کان "Almohaden" که له باکووری ئه فریقاوه هاتبوون.

۱۱۹۵: فه یله سوف ئافیرۆس "Averroës" ناچار ده کری ئه نده لوس به جیهیلیت، چونکه بیروکه کانی له لایه ن موسلمانانه زیده رۆ و بناژۆخوازه کانه وه ره تده کرینه وه.

۱۲۳۶: که وتی کۆردۆبا.

۱۴۹۲: دوی کۆتایی هاتی ریکۆنکوئیستا "Reconquista"^{۱۵} موسلمانانه کان له ئه نده لوس ده رکران.

^{۱۵} ریکۆنکوئیستا زارامیه کی نیسپانی و پورتوگالییه بۆ سه ره لمان و بلاو بوونه می ناوچه ی کۆنترۆل کردنی نیمه راتۆریه تی مه سیجیه کانی نیچه دورگه ی نیبه ری. هاوکاتیش پالنانی ناوچه ی ده سه لاتی موسلمانان بۆ دواوه، له سه ده کانی ناوه راستدا.

۹۶۹ - ۱۱۷۱: سهردهى فاطميه كان

۹۷۲: خهليفه ى شيعه الموعيز "al-Mu'izz" شوئى نيشته جيپوونى خوى ده گوازيته وه بو شارى قاهره ى تازه دامه زراو و مرگه وتى نه زهر ئاوه دان ده كاته وه.

۱۰۰۹: خهليفه نه لحه كيم "Al-Hākim" كه نيسه ى ناودارى "گورى پيروز" له قودس ويران ده كا.

۱۰۹۵ - ۱۲۹۱: يه كه م شهري خاچپه رسته كان

۱۰۹۵: پاپا ئوربانى دووهم "Urban II" داواى يه كه مين شهري خاچپه رستانه ده كات. له نيوان سالانى ۱۰۹۸ بو ۱۱۰۹ شورشگيره مه سيحييه كان توانبيان قودس نازاد بكن و چوار ده وئله تي سهر به خاچپه رستان پيكبينن كه برى بوون له ئيديسا "Edessa" (۱۰۹۸)، نه نتيوچيا "Antiochia" (۱۰۹۸)، قودس "Jerusalem" (۱۰۹۹) و تريپوليس "Tripolis" (۱۱۰۹).

۱۱۴۷ - ۱۱۴۹: دووهم شهري خاچپه رستان

۱۱۸۷: له شهري هه تين "Hattin"، سه ربازه كانى سونتان سه لاهه دين "Sultans Saladin" (ميسرى - سوري)، قودس و ناوچه كانير ده خه نه ژير كوئترولي خويانه وه.

۱۱۸۹ - ۱۱۹۲: پاپا جورجى هه شتم "Georg V III" داواى شهري خاچپه رستى سييه م ده كات. قودس له ده ستى موسلماناندا ده ميئته وه، به لام خاچپه رستان توانيان ناككون "Akkon" داگير بكن.

۱۲۰۲ - ۱۲۰۴: له شهري خاچپرستي چواره مداما مەسيحي، دژى مەسيحيه كان شهر بهرپوه ده بن؛ قوسته نته نيه داگير ده كه ن،
شاره كه ده شيونين و كاولى ده كه ن.

۱۲۲۸ - ۱۲۲۹: له شهري خاچپرستي دا كه به بې پړاني خوښ
بهرپوه ده چي، ئيمپراتوري هوئينستاوفين فريديكي دووهم
"Stauferkaiser Friedrich II"، قودس به په يره و كودني
په يماننامه يه ك ده گه پښتته وه بولاي مەسيحيه كان.

۱۲۴۸ - ۱۲۵۴ و ۱۲۷۰: دواي كوڅاي هاتي په يماننامه كه، نه و
شهره خاچپرستيانه ي بول كو نتر و لكر دنه وه ي قودس بهرپوه چوون،
شكستيان هينا.

۱۲۹۱: دواچار خاچپرستان له لايه ن مەملوكه كانى "Mamluken"
ميسريه وه له خاكي پيرو ز دهر ده كرين.

۱۲۵۰ - ۱۵۱۷: سهرده م مەملوكه كان

۱۵۰۱ - ۱۷۲۲: سهرده م سەفه وييه كان له ئيران

۱۵۲۶ - ۱۸۵۸: سهرده م مەغوله كان له هيندستان^{۱۶}

۱۲۹۹ - ۱۹۲۲: ئيمپراتوري عوسمانى

۱۴۵۳: داگير كودني قوسته نته نيه "Konstantinopels"
(نه سته مول).

۱۴۸۸: ده ريوانه پورتوگاليه كان "كاپي هيواي باش" ده دوزنه وه.^{۱۷}

^{۱۶} بهو پښه ي نهم نيمپراتوري مته له كښيه كيدا به وردى باس ناكراوه، تخنيا له ناو كور زيودا ناويان لښراوه.

۱۵۱۷\۱۵۱۶: عوسمانیه کان سوریا و میسر داگیر ده کهن.

۱۵۲۹: تورکه کان گه مارۆی شاری فیهن "Wien" ددهن.

۱۶۸۳: دووهم گه مارۆدانی شاری فیهن.

۱۷۹۸: هیپرشى ناپلیۆن بۆ سه ر میسر.

۱۸۳۰: دهسه لاتی فه ره نسا له ئه لجه زاهیر "Algerien"

۱۸۵۳: شه ری کریمه: شه ری کریمه مملانییه کی سه ریازی بوو که له سالی ۱۸۵۳ وه تا ۱۸۵۶ له نیوان ئیمپراتۆریه تی رووسیا له لایه ک و ئیمپراتۆریه تی عوسمانی و هاوپه یمانه کانی فه ره نسا و به ریتانیا دا درێژه ی بوو.

۱۹۱۶: ریڤکه وتنی نه ینی سایکس پیکۆ "Sykes-Picot" له نیوان فه ره نسا و به ریتانیا دا ، که تیدا دیاری کراوه ده وله تانی عه ره بی له دوای شه ری جیهانی یه که م له نیوان خویندا دابه ش بکه ن.

۱۹۲۲: کو تایی پنه اتنی ئیمپراتۆری عوسمانی.

۱۷۴۴ – تا ئه مرۆ: سه رده می ئیسلامی زیده رۆ

۱۷۰۲ – ۱۷۹۲: واعیز محمد ابن عبد الوهاب " Muhammad
"Ibn 'Abd al-Wahhāb" بیرۆکه ی ئیبنی ته یمیه "Ibn Taimīyah"

^{۱۷} "کاپی هیوای باش" کاپیکی زۆر سه رنجر اکیشه له نزیک نوکی باشووری ئه فریقا، له رووی سیاسیه مه سه ر به پارێزگای کاپی رۆژ ناوایه و ده که یته پارکه نه ته مییه که ی "Tafelberg"

زیندوو ده کاتهوه و خۆی له گه‌ڵ هۆزی سعودیه هاوپه‌یمان ده کات و
فه‌رمانی راوه‌نانی شیعه و مه‌سیحیه‌کان ده‌دات.

۱۸۴۹ - ۱۹۰۵: موفتی میسر محمد عه‌بدوه " Muhammad
"Abdoh" ده‌یه‌وئیت ئیسلامیکێ مۆدیرن به‌ مروّف بناسینیت، به‌لام
به‌هۆی هێزه‌ کۆنه‌په‌رسته‌کان شکست ده‌هینیت.

۱۹۲۴: دامه‌زرانی بزووتنه‌وه‌ی ئیسلامی مه‌وودودی "Maudūdī" له
هیندستان.

۱۹۲۸: دامه‌زرانی ئیخوان الموسلیمین له‌ لایه‌ن حه‌سه‌ن ابه‌ننا
"Hasan al-Bannā" له‌ میسر.

۱۹۴۷: دامه‌زرانی ده‌وله‌تی ئیسرائیل.

۱۹۶۷: ده‌وله‌تی ئیسرائیل پینج سوپای عه‌ره‌بی تیکشکاند و قودسی
داگیرکرد.

۱۹۷۹: شوپشی ئیسلامی له‌ ئێران. رووسه‌کان ئه‌فغانستان داگیر
ده‌که‌ن، سادات سه‌رۆک کۆماری میسر له‌گه‌ڵ ئیسرائیل ئاشت
بووه‌وه.

۲۰۰۱: هێرشه‌کانی ۱۱ ی ئه‌یلول له‌ ئه‌مریکا، قۆناغیکێ نوێی تیرۆریزم
به‌ناوی ئیسلامه‌وه‌ ده‌ستپیککرد.

۲۰۰۳: شه‌ری دووه‌می عێراق، که‌ بووه‌ هۆی رووخانی رژیمی سه‌دام
حوسین و قۆناغیکێ درێژخایه‌نی داگیرکاری.

۲۰۱۴: دامه‌زرانی خه‌لافه‌تی داعش له‌ شاری مووسلی عێراق.

سەردەمى بەخەبەر ھاتنەوہ؟

۲۰۱۰ / ۲۰۱۱: لە داوی بەھاری عەرەبی، حکومەتی چەند ولاتیک لە پۆژھەلاتی ناوھراست رووخێران، بەلام ئەو ریفورم و چاکسازیانەى خۆپیشاندران ھیویان بو دەخواست، نەیتوانی بەراست وەرگەرێ. ئوسامە بن لادن لەلایەن ھێزێکی تاپبەتی ئەمریکاوہ لە پاکستان کووژرا.

۲۰۲۱: تونس مادھیک لە دەستور لادەبات کە دەلی ئیسلام ئایینی دەولەتە و بەرگری لە مۆدیرنیزەکردنی میرات و مافی ژنان دەکات.

۲۰۲۲: ولاتی سعودیە داواى نوێکردنەوہی ئیسلام دەکات، رووپۆشی ژنان بە کارێکی ئازاد دادەنی و رینگە بە کۆنسێرتەکانی موسیقا دەدات ژن و پیاو پیکەوہ بەشدارییان تیدا بکەن.

درێژەى ھەیە...